

Η τραγωδία

Η προέλευση της λέξης τραγωδία είναι αβέβαιη. Προέρχεται είτε από τις λέξεις :

α. τράγος + ὥδή (πρόκειται για χορικό άσμα των λατρευτών του Διονύσου, οι οποίοι

φορούσαν δέρματα τράγων) είτε από

β. χορικό άσμα σε διαγωνισμό, όπου το βραβείο για τον νικητή ήταν ένας τράγος

Αρίων (Μήθυμνα Λέσβου, αρχές 6ου π.Χ. αι.,
αυλή τυράννου Περιάνδρου στην Κόρινθο)

Η συμβολή του στην εξέλιξη της τραγωδίας υπήρξε σημαντική επειδή :

α. διαμόρφωσε καλλιτεχνικά τον διθύραμβο (συνέθεσε στίχους και μουσική),

β. επεξέτεινε τον μύθο από τις ιστορίες που σχετίζονταν με τον Διόνυσο και σε άλλα

μυθικά πρόσωπα και ήρωες,

γ. δημιούργησε χορό 50 ανδρών, τον οποίο δίδασκε ο ίδιος ο ποιητής· τα μέλη του

χορού ήτανε μεταμφιεσμένα σε τράγους (σάτυροι) και εκτελούσαν ρυθμικές κινήσεις συνοδεία κιθάρας & χορευτικές κινήσεις.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

Ο Αρίωνας σώζεται από ένα δελφίνι: πίνακας του ζωγράφου François Boucher

Θέσπης (Διόνυσος Αττικής, μέσα 6ου π.Χ. αι.)

Ο Θέσπις διαχώρισε τον **ε ξ ά ρ χ ο ν τ α** (αρχηγό του χορού) από την υπόλοιπη ομάδα του Χορού · ο **ε ξ ά ρ χ ω ν** γίνεται υποκριτής και αρχίζει να διαλέγεται με τον χορό, απαγγέλλοντας στίχους που δεν ήταν όμοιοι με εκείνους της μελωδίας του χορού.

Το **ἄρμα Θέσπιδος** αποτελούσε μια άμαξα με τα μέλη του θιάσου του Θέσπη, με την οποία περιόδευε στα χωριά της Αττικής και έπαιρνε μέρος στις Διονυσιακές γιορτές.

Άρμα Θέσπιδος,
γλυπτό από το
καμπαναριό
του **Τζιόττο** στη **Φλω
ρεντία**,
Ιταλία, **Νίνο Πιζάνο**,
1334-1336

Κατά ποσόν μέρη

Η τραγωδία είναι σύνθεση επικών και λυρικών στοιχείων.

Στο επικό στοιχείο ανήκουν:

ο πρόλογος	με μορφή μονολόγου ή διαλόγου, που μας εισάγει στην υπόθεση.
τα επεισόδια	που παρεμβάλλονται μεταξύ των χορικών και αντιστοιχούν στις πράξεις των σημερινών θεατρικών έργων.
η έξοδος	το τελευταίο μέρος της τραγωδίας, ύστερα από το τελευταίο στάσιμο και η οποία κλείνει με το εξόδιο άσμα του χορού.

Στο λυρικό στοιχείο ανήκουν:

η πάροδος	που τραγουδούσε ο χορός καθώς έμπαινε στην ορχήστρα με ρυθμικό βηματισμό.
τα στάσιμα	που τραγουδούσε ο χορός, όταν είχε λάβει θέση στην ορχήστρα, και τα συνόδευε με χορευτικές κινήσεις.

Στο επικό μέρος, οι υποκριτές διαλέγονται είτε με *συνεχή λόγο* είτε με *στιχομυθίες*.

Όταν κορυφώνεται ο διάλογος, τότε ο στίχος κόβεται στα δυο ή στα τρία μέρη, τις *αντιλαβές*.

Το μέτρο είναι:

το ιαμβικό τρίμετρο ή, πιο σπάνια,	υ- υ- υ-
το τροχαϊκό τετράμετρο.	-υ -υ -υ

Κατά ποιόν μέρη

ο μύθος	είναι το σενάριο, η υπόθεση της τραγωδίας· τα θέματα αντλούνται από την ιστορία και την μυθολογία (ειδικότερα: τον θηβαϊκό, τον αργοναυτικό και τον τρωικό κύκλος)·
το ήθος	είναι ο χαρακτήρας και η ψυχοσύνθεση του ήρωα·
η λέξη	είναι τα εκφραστικά μέσα και οι εκφραστικοί τρόποι, ο τι δηλαδή, σήμερα, καλούμε ύ φ ο ς·
η διάνοια	είναι η κοσμοθεωρία και βιοθεωρία του ποιητή όπως διατυπώνονται μέσω των χαρακτήρων·
το μέλος	είναι τα μουσικά στοιχεία της τραγωδίας·
η όψη	είναι η σκηνογραφία και η ενδυματολογία.

Η έννοια του τραγικού ύ στην τραγωδία

Στο *Περί ποιητικής*, ο Αριστοτέλης υπαινίσσεται ότι ο ήρωας μιας τραγωδίας πρέπει να προκαλεί στο κοινό λύπη ή φόβο. Η λύπη και ο φόβος δεν εστιάζουν στην απώλεια της ευημερίας του ούτε στην αυτοβελτίωση. Αντίθετα, η λύπη και ο φόβος εστιάζουν στην ανείπωτη και αμέριστη δυστυχία του ατόμου.

Η μετάπτωση της μοίρας δεν είναι από το κακό στο καλό αλλά, αντίστροφα, από το καλό στο κακό. Όταν κάποιος έχει μάθει να ζει με εκπτώσεις υλικές και ηθικές, δεν έχει γνωρίσει κάτι καλύτερο ώστε να το νοσταλγεί. Όταν όμως κάποιος έχει μάθει να ζει με υλικό και ηθικό ανάστημα είναι οδυνηρό να εκπέσει από το καλό στο κακό!

Εδώ αναδεικνύεται και η τραγικότητα του ήρωα που είναι ένας άνθρωπος σαν και εμάς, καθημερινός και συνηθισμένος, με τα πάθη και τα ελαττώματά του αλλά και τα προτερήματά του. Ωστόσο αποδεικνύεται εξαιρετικός όταν πρόκειται να αναδειχτεί αλλά και να μάθει μέσα από τα λάθη του.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

Η τύχη του τραγικού ήρωα μεταστρέφεται εις το εναντίον όχι λόγω των παρεμβάσεων των θεών ή της Μοίρας –η ελληνική τραγωδία πόρρω απέχει της μοιρολατρίας- ούτε εξαιτίας της ανηθικότητας και της διαφθοράς αλλά από κάποια εσφαλμένα δική του απόφαση.

Ο τραγικός ήρωας συγκρούεται με τη Μοίρα, τον Θεό, τους ανθρώπους αλλά και τον ίδιο του τον εαυτό δεδομένου ότι αυτόν που λιγότερο γνωρίζουμε είναι ο εαυτός μας. Ο Σωκράτης έλεγε συχνά το *γνώθι σαυτόν* αλλά και τα *ἔν οἶδα ὅτι οὐδέν οἶδα*, δηλαδή για να μάθουμε ποιοι είμαστε και ποιος είναι ο κόσμος που μας περιβάλλει πρέπει πρώτα να παραδεχτούμε την άγνοιά μας! Ένα στοιχείο που πρέπει πρώτα να γνωρίσουμε προτού μάθουμε όλα τα άλλα είναι ο εαυτός μας.

Στο *Οιδίπους Τύραννος* του Σοφοκλή, ο Οιδίπους σκοτώνει τον πατέρα του, σε μια στιγμή έπαρσης και ανυποχώρητης αλαζονείας και από τους δυο χωρίς οι δύο άνδρες να γνωρίζουν ο ένας την ταυτότητα του άλλου. Με αυτόν τον φόνο, αφήνονται ελεύθεροι οι ασκοί του Αιόλου. Ο Οιδίπους νυμφεύεται την μητέρα του και κάνει

μαζί της 4 παιδιά –παιδιά του και αδέρφια του ταυτόχρονα! Το θανατικό στην Θήβα αναγκάζει τον Οιδίποδα, για πρώτη φορά, να αναρωτηθεί τι δεν πάει καλά! Για να αναστραφεί το τραγικό κλίμα, ο Οιδίπους θα καταδυθεί σε μια προσπάθεια να ανακαλύψει τον βαθύτερο εαυτό του και από βασιλιάς θα καταντήσει τυφλός, ανέστιος και άφιλος αλλά με μια βαθύτατη αυτογνωσία και σοφία ικανή, τώρα πια , να ποδηγετεί τους άλλους καθώς έχει, με τραγικό τρόπο συνειδητοποιήσει την αληθινή φύση των γεγονότων που οδηγεί σε αυτό το πεπρωμένο.

Frederic Leighton Αντιγόνη

Τραγικοί ήρωες είναι και ο Κρέων, επειδή παραβιάζει τους άγραφους νόμους και η Αντιγόνη επειδή σέβεται τους άγραφους νόμους αλλά παραβιάζει την εντολή του άρχοντα και προτιμά τον θάνατο από την ζωή!

Τραγικοί ήρωες είναι και τα δυο παιδιά του Οιδίποδα και αδέρφια της Αντιγόνης και της Ισμήνης, Ετεοκλής και Πολυνείκης, αλληλοσκοτώνονται επειδή ο ένας θέλει να υφαρπάξει την θέση του άλλου.

Επομένως, ο τραγικός ήρωας δεν είναι μόνο ένας. Τραγικοί ήρωες είναι και όλοι εκείνοι που συνδιαμορφώνουν τη δράση με συγκεκριμένο σκεπτικό ώστε η εξέλιξη να είναι αυτή που είναι και όχι διαφορετική. Σκέψεις και αποφάσεις αλληλοσυγκρούονται καθώς η τραγωδία είναι και δημιούργημα των σοφιστών όπου στους δισσούς λόγους αντιμάχονται δυο αλήθειες που αφορούν στο ίδιο πράγμα.

Αυτή η μετάβαση από την άγνοια στην γνώση μέσα από την εμπλοκή του ήρωα σε αντιφατικές καταστάσεις, τρομερά διλήμματα και αδιέξοδα μαζί και με τις συνέπειες αυτών των καταστάσεων όπως είναι η ενοχή, η ψυχική

οδύνη, η συντριβή, η λύτρωση μακριά από διδακτισμούς και ηθικοπλαστικές προθέσεις, οδηγεί στην ηθική ελευθερία του τραγικού ήρωα και στην δικαίωση του αισθήματος του κοινού ότι η ηθική και η δικαιοσύνη είναι η συμπερίληψη των αρχών που έχουν θεσπιστεί από τις ευνομούμενες κοινωνίες αλλά και στις οποίους υπεισέρχονται και οι άγραφοι νόμοι.

Ο τραγικός ήρωας συγκλονίζεται και κατακρημνίζεται από το δικό του μεγαλείο: η εξαιρετική ικανότητα, το δίκαιο πάθος για το χρέος και η αλαζονεία αλλά και οι εσφαλμένες αποφάσεις με τα αποτελέσματά τους που διαμορφώνουν το μεγαλείο του μέσα από τη διαδρομή της *ὑβρεως*, όταν με τις αποφάσεις του διαταράσσεται η ισορροπία, της *νεμέσεως* όταν ενεργοποιούνται οι μηχανισμοί για την αποκατάσταση της τάξης και της *τίσεως* όταν η τιμωρία θα αποκαταστήσει την τάξη ύστερα από το χάος και την αταξία.

Θ

Θεατρικές μάσκες σε ψηφιδωτό της Πομπηίας. Ρώμη.
Capitoline Museum.

Χαρίκλεια Μυττά, φιλόλογος